

Fysisk innemiljö:

att genomföra enkäter

Fråga

Ja Nej

ORO - HÄLSA:

1. Känner Du idag hälsobesvär när Du vistas i bys... byggnad ?

2. Känner Du oro för framtida hälsobesvär p.g.a. vist...

LUFTKVALITET:

3. Upplever Du att luftkvaliteten på Din arbetsplats är dålig ?

4. Upplever Du att luften på Din arbetsplats är dammig ?

5. Upplever Du obehagliga dofter på Din arbetsplats?

KOMFORT:

6. Upplever Du att luften är för torr på Din arbetsplats?

a) Vinterhalvåret?

b) Sommarhalvåret?

7. Upplever Du ojämn och obehaglig temperatur på Din arbetsplats?

a) Vinterhalvåret?

b) Sommarhalvåret?

LJUD:

Upplever Du störande ljud på Din arbetsplats?

Upplever Du höga ljudnivåer på Din arbetsplats?

©myctech.com

INNEHÅLL

Kapitel		Sida
	FÖRORD	4
1	BAKGRUND	5
2	SYFTE OCH KONSTRUKTION	7
3	ENKÄTUTFORMNING	9
4	GENOMFÖRANDE	11
5	RESULTAT OCH RAPPORTERING	13
	REFERENSER	13
	BILAGA: UTDRAK SOCIALSTYRELSENS HEMSIDA "att arbeta utifrån bästa evidens"	14

FÖRORD

Detta projekt, "Fysisk inommiljö: att genomföra enkäter", bygger på regeringens önskemål om Byggnadsdeklarationer [1], där det påtalas byggnadsdeklarationer för fastighetsansvariga. Utredningarna understryker att enkäter bör ingå i deklaraionsarbetet då detta är ett bra sätt för fastighetsägare att skaffa sig kunskap om inomhusmiljön samt ger underlag för delaktighet och bra relation mellan ägare och brukare. Denna enkät ingår som ett delmoment i Myc-Techs arbete i enlighet med regeringsdirektiven där det påtalas att byggnadens ägare ansvarar för att enkäter genomförs i fastigheter. Syfte med fastighetsägares miljöarbete är enligt regeringsdirektivet att

- det är viktigt för välbefinnandet att inomhusmiljön är bra i byggnader där människor vistas
- få fastighetsägare att kontrollera och vid behov åtgärda sina fastigheter
- formulera ett medel vid nybyggnad att få byggherrar och andra inom byggsektorn än mer uppmärksamma på kvalitetsfrågornas betydelse
- bidra till att ökad kunskap om inomhusmiljön och betydelsen av att aktivt arbeta med kvalitetsfrågor
- utgöra ett viktigt instrument för att nå en god inomhusmiljö.

Regeringsdirektiven påtalar ytterligare att rätt dokumentation möjliggör för tilltänkta hyresgäster, brukare, köpare och ägare att på ett enkelt och lättillgängligt sätt få uppgifter om byggnaders status. Denna information, där enkäter utgör ett viktigt delmoment ger marknadsaktörerna möjlighet att bedöma en byggnads kvalitet, exempelvis för tilltänkt hyresgäst eller köpare att få underlag och incitament till att ställa krav på en byggnad. Den ger också brukaren incitament till att försöka påverka och påtala eventuella brister i inomhusmiljön. Resultatet blir ett instrument för fastighetsägaren (eller att få fastighetsägaren) att uppmärksamma, kontrollera och åtgärda sina byggnader i vissa avseenden. Dessutom är detta ett instrument för byggnadsägare att för berörda intressenter redovisa de kontroller och andra åtgärder som vidtagits för att nå en god inomhusmiljö. En person som avser hyra eller köpa en bostad kan, förutom materiell standard, läge etc. förmodligen även väga in dessa uppgifter för en övergripande bedömning. Kommunerna kan också erhålla underlag för beslut om tillsynsinsatser för att ombesörja att byggnader har en god inomhusmiljö. De byggnader där inomhusmiljön är särskilt viktig är där människor, särskilt barn och ungdomar, vistas ofta eller under längre tid såsom bostäder, förskolor, fritidshem och skolor.

Danderyd augusti 2012

Tekn L Thomas Ahlsmo

1. BAKGRUND

Tillgång till aktuell och strukturerad information är en viktig förutsättning för att bygga goda relationer mellan fastighetsägare, berörda intressenter och medarbetare. Med de ökade krav som ställs på fastighetsförvaltningen och den omfattande informationsöverföring som idag råder i samhället är det ytterst betydelsefullt att snabbt kunna inhämta överblickbar och strukturerad information. I detta sammanhang är enkätverktyget ett effektivt instrument för fastighetsansvariga att hålla sig uppdaterade om den uppfattning som råder gällande miljön i fastighetsbeståndet. Enkäter möjliggör att på ett enkelt sätt föra en kontinuerlig dialog med intressenter och medarbetare. I dagens samhällsklimat med i förekommande fall ganska svårtolkat agerande från myndigheter och media, finns alltid risk för missförstånd som skapar osäkerhet. Därutöver har människor idag högre krav på medbestämmande och möjlighet till självförverkligande än för bara ett par decennier sedan. Det ställer i sin tur regelbundet nya krav på sättet att arbeta. Viktiga komponenter för fastighetsförvaltningar är att till intressenterna

- redovisa de indikationer man fångar upp från brukare,
- delge de planer man har för avsikt att genomföra samt
- nå ut med information kring de resultat som man uppnår.

Ofta relateras brukares hälsobesvär till att brister ska råda i byggnaders tekniska status, dvs att det är byggnaden som ger upphov till dålig hygien och gör att människor drabbas av hälsobesvär eller blir sjuka, s.k. *byggnadsrelaterad ohälsa*. I dessa sammanhang är dock enkätstudier ingen fastställd mätmetod då studien berör epidemiologi, en lära om sjukdomsförlopps demografi. I epidemiologin studeras epidemier och andra definierbara sjukdomar som är tillräckligt vanliga för att det ska vara möjligt att bygga ett statistiskt underlag kring. Hälsobesvär som relateras till en viss byggnad är inte ett definierbart sjukdomsbegrepp då förloppet inte är fastställt. Inom *epidemiologi* måste ohälsokällan vara väl känd för att enkätmetoder skall vara tillförlitliga. Gällande byggnadsrelaterad ohälsa finns ytterligare en aspekt att beakta, nämligen att det inte går att *hålla isär frisk från sjuk i förhållande till hur en person mår*. [1, 2]

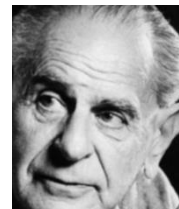
Det är ingen underdrift att den byggnadsrelaterade ohälsan idag tillåts hanteras på ett godtyckligt sätt. Detta innebär begränsade krav på vetenskapliga belägg, s.k. evidens, vilket är mycket olyckligt för utveckling, både gällande miljön inomhus och hur resurser hanteras. Det är därför viktigt att kunna fastställa "*Hur otydlig en bevisföring kan tillåtas att vara?*", en frågeställning som tyvärr inte har utvärderats. I alla sammanhang finns mer eller mindre godtycklighet på bekostnad av belagda fakta. Med tanke på den situation som råder gällande inomhusmiljöproblematiken är det viktigt att kunna minimera godtyckligheten. Dock finns bevisligen brister i den hantering som ofta sker [3].

- ✓ FÖRTYDLIGANDEN: Alla studier styrs, medvetet eller omedvetet, av någon form av arbetsmodell och därför viktigt att modeller och hypoteser hanteras rätt. För detta krävs att alla faktorer som påverkar en modell och hypotes men som inte ingår i studien (externt påverkande faktorer) avgränsas, alternativt kalibreras på rätt sätt så att dessa externt påverkande faktorer inte riskerar att påverka och därmed ändra studiens resultat. Gällande den byggnadsrelaterade ohälsan är det viktigt med en helhetsbild över de parametrar som påverkar hygien, både i berörd byggnad och i den totala livsmiljön som människor utsätts för. Detta förfarandesätt brister och medför både stort lidande för många människor då belagda miljöstörningar inte beaktas och resursslöseri av stora mått. Gällande *epidemiologi* och problemet med *att hålla isär frisk från sjuk i förhållande till hur en person mår*, se det som beskrivs ovan, är hanteringsformen vid *byggnadsrelaterad ohälsa* direkt olämplig. Det ska också tilläggas att efter flera decenniers omfattande forskning med arbetsmodell, enkelsidig fokusering att finna samband mellan ohälsa och brister i byggnadens tekniska status, har inte gett belägg för denna hypotes.

- ✓ BESKRIVNING: Evidens är [vetenskapliga belägg](#) som tjänar till att antingen stödja eller gå emot en vetenskaplig [teori](#) eller [hypotes](#). [Normerna](#) för evidens kan variera beroende på vetenskapsområde, speciellt mellan [naturvetenskap](#) och [samhällsvetenskap](#). [Belägg](#) är vad som krävs för att infria en så kallad [bevisbörda](#). Bevisföring med evidens är annorlunda jämfört med [matematisk](#) och [logisk](#) bevisföring, där [bevisen](#) är absoluta och helt säkra kunskap kan fås. De mätningar och observationer av verkligheten som ligger till grunden för evidens brukar dock så gott som alltid innehålla osäkerheter (mätfel) och därför kan inga vetenskapliga belägg vara lika säkra som matematiska bevis. Socialstyrelsen talar om evidensbaserad praktik (EBP). Detta definieras som den professionelles förmåga att integrera bästa tillgängliga evidens med brukarens erfarenheter och önskemål samt den egna expertisen. I en EBP integreras "den bästa vetenskapliga kunskapen om insatsers effekter, brukarens erfarenheter och förväntningar, den lokala situationen samt omständigheter och den professionelles expertis". I beslutsprocessen ska man med detta som kallas kunskapskällor, sammanföra information som underlag för beslut. [4] Denna formulering och hantering från en myndighet kan inte anses vara helt tillfredsställande. Läs mer om myndighetens utlåtanden kring evidens under bilaga 1.

Evidens har vetenskapligt undersökts, exempelvis av [Karl Popper](#) som bidragit med inflytelserika teorier om vetenskapliga metoder. I korthet menar Popper att forskare skapar hypoteser som kan [falsifieras](#) eller [verifieras](#) genom att testa dem mot andra evidens eller kända fakta. Poppers teori visar på en [asymmetri](#) (avsaknad av symmetri) i det att "evidens kan visa att en hypotes eller teori är fel genom att skapa fakta som motsäger hypotesen/teorin. I motsats till detta kan evidens inte bevisa att en hypotes/teori är korrekt, eftersom annan evidens kan finnas som kanske upptäcks senare och motbevisar hypotesen/teorin". [5]

[Sir Karl Raimund Popper](#) född 28 juli 1902 i Wien, död 17 september 1994 i London. En österrikefödd brittisk filosof, politisk och vetenskapsteoretiker. Popper var en av de mest inflytelserika vetenskapsfilosoferna under 1900-talet, tillsammans med bland andra [Thomas Samuel Kuhn](#) och [Imre Lakatos](#). Han underströk [falsifierbarhet](#) som grunden för vetenskaplig verksamhet. I sina politiskt-filosofiska böcker om "[Det öppna samhället och dess fiender](#)" levererade han också stark kritik mot all form av [auktoritarism](#). Han vänder sig särskilt mot [Platon](#), [Hegel](#) och [Marx](#).

Enkätverktyg bör bygga på att man med utgångspunkt från grundläggande parametrar utformar en enkät för de behov som råder i berörd organisation. För fastighetsförvaltningar är syftet med enkäter att uppnå en närmare dialog med brukare för att bättre känna till vilka störningar som upplevs i inomhusmiljön och om detta kan härledas till någon av de kategorier som ingår i enkäten. Ett viktigt syfte med att använda enkäter vid miljöstörningar är att på ett dokumenterat sätt kunna kartlägga omfattningen på problemen och bättre kunna härleda inom vilket eller vilka kategorier som störningar finns. I denna enkät behandlas fyra kategorier 1) oro-hälsa, 2) luftkvalitet, 3) komfort samt 4) ljud. Enkäten är ett av flera användbara instrument i arbetet att analysera problembilden. Används validerade metoder och sköts arbetet på ett strukturerat sätt där enkätresultat kan identifieras med tekniska mätinsatser ges möjligheter att sortera källor till störningar. Med detta ökar också förutsättningen att kunna identifiera och åtgärda de brister som råder i inomhusmiljön. Frågorna i enkäten är framtagna av Myc-Tech och ingår som en del i Myc-Techs koncept för att utveckla inomhusmiljöer

2. SYFTE OCH KONSTRUKTION

Att bestämma syftet med enkäten är det enskilt viktigaste beslutet för en enkätundersökning. Det påverkar arbetsmetoden, urvalet, frågeformuleringen och i högsta grad också analysen och resultatet. Syftet ger svar på

- Vad ska undersökas och
- varför?

Man kan sträva efter att ha ett huvudsyfte med eventuella mindre omfattande delsyften. Undersökningar med flera huvudsyften kan leda till tungt projektledningsarbete och långa enkäter och mindre intresse från [respondenterna](#). Tidsplaneringen är ofta en naturlig del i undersökningsprocessen. Ett vanligt misstag är att ge för lite tid åt förtester och korrekturläsning. En annan vanlig flaskhals är att tiden för att samla in svaren blir för knapp. Ofta är en respondent en enskild individ men så behöver inte alltid vara fallet. Ibland kan en respondent vara ett företag där flera individer ska svara på olika delar av en enkät. I vissa fall kan även en individ utgöra flera respondenter. Vid en personalundersökning kan exempelvis en person komma att svara både som chef och som underställd. För att dra ett urval brukar man utgå från en *population*. Populationen kan t.ex. vara alla elever i Sverige eller alla lärare i en viss skola. Från populationen väljs en eller flera målgrupper ut, såsom exempelvis ungdomar som väljer ett visst ämne eller elever i en viss årskurs.

De valda målgrupperna utgör undersökningens ram. Från ramen tas ett urval fram, d.v.s. man selekterar ut de individer som ska svara på enkäten. Det finns olika sätt att skapa ett urval.

- Det kanske vanligaste sättet är obundet, slumpmässigt urval (OSU) vilket, som namnet antyder, är ett slumpmässigt urval av individerna ur ramen.
- Andra metoder är stratifierat urval och klusterurval där man med hjälp av grupperingar inom målgruppen systematiskt vikt fram respondenterna.
- Vid personalundersökningar görs ofta en så kallad *totalundersökning* där man undersöker samtliga individer i populationen. Vid sådana fall behövs inget urval.

Vid upprättande av enkätformulär är det av vikt att både mängd frågor begränsas och att tydlighet finns så koppling kan ske till fysiska parametrar.

1. *Mängd frågor*; ju fler frågor som används ökar risken för att den hypotes som från början användes förskjuts, blandas med nya hypoteser som gör att gränsdragningar försvinner och innebär att hela arbetsmodellen faller isär. Gällande tydlighet i gränsdragningen är detta en grundläggande förutsättning för en fungerande arbetsmodell. För att på rätt sätt hantera, för hypotesen påverkande parametrar som inte ingår i undersökningen (externt påverkande parametrar) nödvändigt att gränsa av dessa alternativt kalibrera. Detta för att hypotesen ska ha en fungerande arbetsmodell som innebär att slutresultatet på ett rätt sätt kompenseras för dessa externt påverkande parametrar.

Med tanke på inommiljöområdet är det naturligtvis viktigt att resultat inte påverkas av faktorer som ligger utanför den gränsdragning som arbetsmodellens gör. Exempel på parametrar som gör att arbetsmodeller i detta sammanhang kan brista är att inte på nödvändigt sätt beakta den totala miljö som människor utsätts för samt den mängd av källor till dålig hygien som finns i inommiljön och som inte är att relatera till byggnadskonstruktionen. Problematiken försvåras ytterligare med tanke på det som beskrivs om evidens, se det föregående kapitlet.

2. *Tydlighet i frågeställningen*; enkäter är alltid en subjektiv mätmetod och för att minimera risken för felaktiga beslut mycket viktigt att kunna koppla enkätresultat till tekniskt validerade mätmetoder i den fysiska miljön. Beträffande frågeställningen i denna enkät har detta delats in i fyra delområden
- a) oro-hälsa och finns brister i luftmiljön mäts detta genom emissionsmätningar,
  - b) luftkvalitet och även detta mäts genom emissionsmätningar,
  - c) komfort som mäts med luftfuktighet- och lufttemperaturmätningar samt
  - d) ljud som mäts med instrument, ljudsturka och efterklangstid.

Myc-Techs enkätformulär

Bedömningsskala i enkäten; Ja-alternativet ger 100 poäng och Nej-alternativet ger 200 poäng. Medelvärde för respektive fråga räknas ut och därefter summeras respektive medelvärde och det genomsnittliga medelvärdet kan bestämmas. Obesvarade frågor, alternativt otydligt angivna svar benämns i tabellen som bortfall och tas bort vid beräkning av medelvärden.

Fråga	Ja	Nej	Poäng	Medelvärde	Bortfall
ORO - HÄLSA:					
1.					
Känner Du idag hälsobesvär när Du vistas i byggnaden?					
2.					
Känner Du oro för framtida hälsobesvär p.g.a. vistelse i denna byggnad?					
LUFTKVALITET:					
3.					
Upplever Du att luftkvaliteten på Din arbetsplats är dålig?					
4.					
Upplever Du att luften på Din arbetsplats är dammig?					
5.					
Upplever Du obehagliga dofter på Din arbetsplats?					
KOMFORT:					
6.					
Upplever Du att luften är för torr på Din arbetsplats?					
a) Vinterhalvåret?					
b) Sommarhalvåret?					
7.					
Upplever Du ojämn och obehaglig temperatur på Din arbetsplats?					
a) Vinterhalvåret?					
b) Sommarhalvåret?					
LJUD:					
8.					
Upplever Du störande ljud på Din arbetsplats?					
9.					
Upplever Du för höga ljudnivåer på Din arbetsplats?					
Summa medelvärden					
Genomsnittligt medelvärde (summa medelvärden / 11)					

3. ENKÄTUTFORMNING

För att enkäten ska uppfattas som seriös av respondenterna är det viktigt att genomgripande använda samma ton eller språkbruk. Ibland kan det vara lämpligt att använda ett mer personligt angreppssätt medan i andra fall en mer saklig ton kan vara att föredra. Valet av ton görs utifrån målgruppen och syftet med undersökningen. Även avsändarens identitet kan i vissa fall påverka valet av ton. Man måste även tänka på att färger, logotyper, sidantal och typsnitt påverkar hur enkäten uppfattas. Den kanske mest känsliga punkten när det gäller hur enkäten kommer att uppfattas av respondenterna är språkets korrekthet. Felstavningar, felaktiga sårskrivningar och andra typer av språkfel gör att respondenterna lätt uppfattar enkäten som oseriös vilket kan vara svårt och kostsamt att reparera. Antalet frågor i enkätformuläret bör begränsas, max 8 – 10 st. Detta innebär att enkäten blir mer, både lättförståelig och tydligare att kunna tolka resultat. Dessutom blir den mer lätthanterlig för respondenten att genomföra som ger förutsättning att svarsfrekvensen ökar. Enkätpresentation som sker via följebrev (sker vid distansstudier) eller muntlig presentation (sker vid direktkontakt frågeställaren och respondenten) avgörs detta av syfte och målgrupp men generellt ska ge svar erhållas på frågeställningar som

- vem det är som frågar,
- varför respondenten har blivit utvald,
- vad resultaten skall användas till
- hur lång tid det tar att besvara enkäten
- anonymitetspolicy och motiveringar om varför man bör svara.

Enkätavslutning (muntlig eller i text) är det som påtalas efter att respondenten svarat på enkäten. Denna moment kan med fördel hållas kort. Ofta är respondentens intresse för detta begränsat och bör endast innehålla en kort avtackning, men ibland kan det vara fruktsamt att få med information om vad som sker härnäst, exempelvis "Vi återkommer med rapporten när undersökningen är avslutad".

Att formulera frågorna på ett korrekt sätt är lika viktigt som att syftesformuleringen blir rätt. Valet av frågor styrs helt av undersökningens syfte och är direkt avgörande för kvaliteten på resultatet.

- Ett sätt att dela upp olika frågor är att skilja mellan *kvalitativa och kvantitativa frågor*. Skillnaden visar sig i hur man inbjuder respondenten att svara. Ett öppet svarsalternativ föregås av en kvalitativ fråga medan slutna svarsalternativ föregås av kvantitativa frågor. Ett öppet svarsalternativ innebär att respondenten själv skriver in ett svar i en textruta. Vid ett slutet svarsalternativ får respondenten välja bland redan fördefinierade svarsalternativ. Slutna svarsalternativ är alltid lättare att analysera än öppna, medan öppna svarsalternativ kan ge intressant och nyttig läsning.
- Ett annat sätt att dela upp frågor är att skilja på *bakgrundsfrågor och innehållsfrågor*. Innehållsfrågor svarar mer direkt mot syftet med undersökningen, tex: Hur ofta besöker du vår hemsida? Bakgrundsfrågor är frågor som exempelvis berör ålder, inkomst, civilstånd etc. Oftast används bakgrundsfrågorna till att dela upp materialet vid analysarbetet.

Man bör undvika känsliga, överlappande och onödiga frågor.

- En känslig fråga kan t.ex. vara frågor om vikt, inkomst eller sjukdomstillstånd. Ibland måste den här typen av frågor finnas med och då kan det vara lämpligt att inte göra just dessa frågor obligatoriska att besvara. Känsliga frågor kan leda till att respondenterna inte svarar eller fyller i direkt felaktiga svar.
- En överlappande fråga är en fråga som helt eller delvis svarar mot syftet på samma sätt som en annan fråga i enkäten.

- En onödig fråga är en fråga som inte svarar mot undersökningens syfte. Man bör undvika att falla för frestelsen att inlemma frågor i enkäten med argumentet: "När vi ändå gör en undersökning kan vi väl även fråga...". Dessa typer av onödiga frågor eller spontana delsyften irriterar ibland respondenten genom att enkäten blir mindre stringent och onödigt lång.

Andra fallgropar är att man vinklar frågorna i enkäten eller att man använder skeva eller ofullständiga svarsskalor. Ett skolexempel som belyser vinklade frågor är då man ville undersöka hur mödrar ställde sig till frågan om deras söner skulle göra värnplikt eller ej.

Grundfrågan var alltså:

Vill du att din son ska göra värnplikt?

Vinkling nummer ett:

Vill du att din son i händelse av krig skall ställa upp för sjuka och svaga?

Vinkling nummer två:

Vill du att din son ska lära sig att döda andra människor?

Ett exempel på en skev svarsskala är då man uppmanar respondenten att markera hur väl man instämmer i ett påstående och då svarsskalan inte har lika många negativa som positiva alternativ. Den korrekta svarsskalan kan då vara:

Instämmer, Mycket bra, Bra, Varken eller, Dåligt och Mycket dåligt.

Tar man då bort alternativet *Mycket dåligt* så får man en skev svarsskala och resultatet av frågan kommer att bli positivt missvisande. I exemplet ovan är det däremot möjligt att avlägsna mittenalternativet *Varken eller*. Man talar då om att man använder sig av en jämn svarsskala. En jämn svarsskala skiljer sig från en udda svarsskala på så sätt att den jämna tvingar respondenten att ta ställning till huruvida denne instämmer eller ej. I den udda svarsskalan finns ett neutralt mittenalternativ. Som ett exempel på ofullständiga svarsskalor kan vi ta frågan:

Hur ofta äter du fisk? med följande svarsalternativ:

En gång varje dag, En gång i veckan, En gång i månaden och Aldrig.

Personer som t.ex. äter fisk två gånger i veckan kan alltså inte svara på frågan. En bättre svarsskala skulle kunna vara:

Varje dag eller oftare,

En gång i veckan eller oftare eller

Varje dag, Varje vecka osv.

Det är också viktigt att använda vanliga storheter i svarsalternativen. Respondenterna ska inte behöva tolka frågorna vilket lätt leder till missförstånd och felaktiga svarsangivelser. Undvik t.ex. lön per kvartal, kaloriintag per timme eller ålder räknat i dagar. Istället bör man fråga efter exempelvis lön per månad och senare själv beräkna kvartalslönerna. Avslutningsvis bör man undvika att använda negationer i frågelydelser eftersom det kan förvirra respondenterna. T.ex. bör man inte använda frågor som:

Markera vilka egenskaper som stämmer in på dig:

Jag äter inte nötter eller Jag har ingen bil

4. GENOMFÖRANDE

När enkäten anses vara färdig är det klokt att någon utomstående korrekturläser den. Korrekturläsaren

- ska helst inte ha kommit i kontakt med enkäten tidigare eftersom man vill att denne ska se enkäten med fräscha ögon,
- ska utöver språkliga fel och fel i frågelydelser eller svarsalternativ även bedöma enkätens disposition. Är enkäten för lång? Finns det en balans mellan bakgrunds- och innehållsfrågor?

I korrekturläsningen skall även följebrev, inledningstext, avslutningstext samt eventuella hjälptexter ingå vilket bättre bidrar till förståelse om hur respondenterna kommer att uppfatta enkäten. I mer omfattande sammanhang kan det efter korrekturläsningen vara klokt att göra en förtest vilket kan skickas till ett mindre urval av respondenterna eller till en speciellt för ändamålet avsedd grupp.

Syftet med förtestet är att hitta eventuella fel som ännu inte påträffats och att ge en känsla för ungefär vilken svarsfrekvens man kan förvänta sig. När alla förberedelser är gjorda förmedlas enkäten till respondenterna. Det kan vara klokt att fundera på när det passar respondenten bäst att besvara enkäten. Ibland kan det t.ex. vara olämpligt att genomföra en enkät på en måndagmorgon eller fredageftermiddag, då respondenter generellt kan uppleva arbetsmiljön som tyngre på måndagsmorgonen än på fredageftermiddag. Vid distansstudier kan det efter att enkäten varit aktiv i några dagar vara lämpligt att skicka ut en påminnelse till dem som ännu inte svarat. I påminnelse kan man med fördel understryka för respondenten att det är just en påminnelse av en tidigare skickad enkät och inte en ny. När alla påminnelserna är utskickade och det gått en tid är det dags att börja arbeta med analysen. Om enkäten fortfarande, samlar in svar, vid denna tidpunkt kan det vara klokt att låta enkäten fortsätta vara aktiv. Detta för att inte irritera respondenter som vill svara men som kommit på efterkälken.

Det är ytterst sällan som alla som fått undersökningen svarar på den. Svarsfrekvensen är inget annat än ett tal som anger hur stor andel av respondenterna som svarade. Man bör givetvis sträva efter en så hög svarsfrekvens som möjligt. Några tips för att öka svarsfrekvensen är att

- ju närmare kontakt som finns vid genomförandet mellan frågeställare och respondent ökar svarsfrekvensen (vid distansstudier jobba med påminnelser)
- försöka hålla ner antalet frågor i enkäten
- om möjligt undvika känsliga frågor
- korrekturläsa enkäten så den blir lättbegriplig innan den skickas ut.

Svarsfrekvensen skiljer sig kraftigt beroende på vilken målgrupp enkäten riktar sig mot. Oannonserade kundundersökningar och s.k. popup-undersökningar brukar få låg svarsfrekvens. Svarsfrekvensen påverkas av relationen mellan undersökare och respondenter. En närmare relation brukar leda till en bättre svarsfrekvens. Engagemanget ökar även om de som svarar ser en direkt egen nytta av att svara. Exempelvis brukar personal- och leverantörsundersökningar ofta få bra svarsfrekvenser.

Det finns inget direkt mått på hur hög svarsfrekvensen ska vara för att undersökningen ska anses representativ. Är man orolig för att man fått för låg svarsfrekvens kan man med fördel göra en s.k. bortfallsanalys. Vid en bortfallsanalys kontaktar man en del av de som ej svarat på enkäten för att utröna varför de ej svarat. Det kan t.ex. röra sig om låg motivation eller att respondenten inte ingår i målgruppen. Målet med bortfallsanalysen är att utesluta möjligheten till systematiska bortfall. Ett sådant kan vara att en viss kategori, säg ungdomar, inte svarat trots att de ingår i urvalets ram. Om man drabbas av stort eller systematiskt bortfall kan man ibland rätta till problemet med en s.k. *matchning*, där man ersätter de ickesvarande respondenterna med nya, liknande respondenter som förhoppningsvis svarar. Analysen bestäms av undersökningens syfte,

- ibland är det nödvändigt att göra avancerade statistiska beräkningar och
- i andra fall kan det räcka med enkla frekvensdiagram över de ställda frågorna.

Analysarbetet kan även innehålla inslag av subjektiva tolkningar av öppna svar. Ofta vill man bryta ner materialet i mindre och mer begripliga block t.ex. med hjälp av bakgrundsvariablerna. När man bryter ner resultatet i flera led är det viktigt att tänka på

- att inte äventyra respondenternas säkerhet och
- att inte basera slutsatser på enskilda svar.

När man vill ha många nedbrytningsled i analysen av resultatet bör man ha ett större urval av respondenter än om man vill göra få. En bland statistiker etablerad tumregel är att aldrig bryta ner materialet kraftigare än att det finns minst fem respondenter i varje grupp.

5. RESULTAT & RAPPORTERING

Resultat- och rapporteringsdelen bör ske tydligt och lämpligt är att man kompletterar med grafer och tabeller. Det bör också finnas

- funktioner för olika former av direkt analys och filtrering av insamlade data, t.ex. se resultat för respondenter som svarat på ett visst sätt eller för de som tillhör en viss del av organisationen
- möjlighet att bryta resultatet baserat på bakgrundsdata för respondenterna
- möjlighet att definiera dynamiska vyer av hela eller delar av resultatet.

Presentabel resultatrapport skall sedan distribueras till de som ska ta del av resultatet. När en resultat/presentation innehåller diagram kan det vara lämpligt att hålla dessa så enkla som möjligt för att öka tydligheten. Ofta är det t.ex. inte nödvändigt att ha med medianer, medelvärden och standardavvikelser. Däremot bör det framgå av utskriften hur många som deltagit i undersökningen samt hur många som svarat på den aktuella frågan. Val av färger och diagramtyper bör göras med tydligheten i främsta rummet. Tredimensionella diagram är ofta snygga rent grafiskt men bidrar sällan till ökad förståelse. Färger väljs lämpligen mer med tanke på tydlighet än på organisationens grafiska profil.

När man analyserat resultatet kommer man ofta fram till intressanta slutsatser som inte direkt svarar mot syftet. Det kan t.ex. röra sig om ett fynd rörande ett tidigare okänt beteende hos en viss kategori. I vissa fall kan det vara intressant för en åhörare eller läsare att ta del av den informationen som enkäten resulterar i. Men då bör betänkas att läsaren eller åhöraren oftast förväntar sig

- snabbt svar
- på relevanta slutsatser
- som berör huvudsyftet med undersökningen.

Ett sätt att ändå presentera intressanta slutsatser och sidofynd som inte direkt svarar mot syftet är att först redogöra för de viktigaste resultaten för att senare återkomma och underbygga slutsatserna med en bredare analys.

1. Först fånga intresset,
2. sedan ge en överblick och
3. slutligen ingjuta förståelse.

REFERENSER

1. Byggnadsdeklarationer, inomhusmiljö och energi, delbetänkande av byggnadsdeklarationsutredningen, SOU2004:78
<http://books.google.se/books?id=4de2s79KjhUC&pg=PA86&lpg=PA86&dq=byggnadsdeklarationer&source=bl&ots=QMTPRxxkZo&sig=In5YsH3wZOUCVyabereY5m1kPs8&hl=sv&sa=X&ei=nd4xUPydOoeg4gSq6YCIDg&sqi=2&ved=0CFoQ6AEwBA#v=onepage&q=byggnadsdeklarationer&f=false>
2. Bauer C, The sick building syndrome revisited, Department of Occupational Medicine, University of Copenhagen, 2005
3. Thörn Å (1999) The emergence and preservation of sick building syndrome, Research challenges of a modern age disease, Karolinska Institutet, Department of Public Health Sciences, Division of Social Medicine, SE-171 76 Stockholm, Sweden
4. Utredningar Stadshuset, Falu kommun
5. Socialstyrelsens hemsida, adress: <http://www.socialstyrelsen.se/evidensbaseradpraktik/attarbetevidensbaserat>
6. Wikipedia hemsida, adress: <http://sv.wikipedia.org/wiki/Evidens>

BILAGA: UTDRAK SOCIALSTYRELSENS HEMSIDA

Att arbeta utifrån bästa evidens

Sida 1 av 2

Utskrift från www.socialstyrelsen.se

Publicerad: 2009-08-05 02:00

Start / Evidensbaserad praktik / Att arbeta evidensbaserat

Att arbeta utifrån bästa evidens

Evidensbaserad praktik (EBP) definieras som den professionelles förmåga att integrera bästa tillgängliga evidens, brukarens erfarenheter och önskemål samt den egna expertisen. I beslutsprocessen sammanförs information från dessa tre kunskapskällor.

EVIDENSBASERAD PRAKTIK (Maynes et al, 2002)

I en evidensbaserad praktik (EBP) integreras:

- Den bästa vetenskapliga kunskapen om insatsers effekter
- Brukarens erfarenheter och förväntningar
- Den lokala situationen och omständigheter
- Den professionelles expertis.

Den som arbetar utifrån evidens redovisar beslutsgrunder öppet

I dialog mellan brukaren och den professionelle vägs kunskapskällorna samman. Klienterna har rätt att få veta på vilken grund besluten fattas, både av etiska skäl och rättssäkerhetsskäl. Beslutsgrunderna redovisas öppet. Det räcker inte att den professionelle hänvisar till personliga erfarenheter, så kallad tyst kunskap eller teorier om att hjälpprocessen har ett värde i sig.

Den för tillfället bästa vetenskapliga kunskapen

För pålitlig forskning krävs att minst två grupper har fått olika insatser (eller att en av grupperna inte har fått någon insats alls) och att de har jämförts både före och efter. Det är viktigt att komma ihåg att resultatet gäller på gruppnivå. Därför krävs även annan kunskap när man ska hitta bästa lämpliga insats för en enskild brukare.

Individens erfarenheter och förväntningar

Varje individ är expert på sina egna problem. Därför är det nödvändigt att involvera honom eller henne både i utredningsskedet och vid beslutsfattandet.

<http://www.socialstyrelsen.se/evidensbaseradpraktik/attarbetevidensbaserat>

2012-07-19

Att arbeta utifrån bästa evidens

Sida 2 av 2

Den professionelles expertis

Den professionelle ska omvandla individens problem till konkreta frågor, hämta relevant information från honom eller henne och andra, värdera denna information samt söka och integrera vetenskaplig kunskap om lämpliga insatser med individens önskemål och den egna praktiska erfarenheten. Här är standardiserade bedömningsinstrument ett viktigt stöd.

Lokal situationen och omständigheter

Även om det finns vetenskapligt stöd för en viss insats är det inte självklart att just den insatsen ska användas i det enskilda fallet. I en verksamhet med begränsade resurser kan det vara nödvändigt att också välja utifrån ekonomiska aspekter, så att insatsen kan ges till fler individer. Detta är exempel på det lokala sammanhangets betydelse i en evidensbaserad praktik.

<http://www.socialstyrelsen.se/evidensbaseradpraktik/attarbetevidensbaserat>

2012-07-19